

CHRISTUS TRIOMFATOR!

Leen J. van Valen

Lezing van Leen J. van Valen uitgesproken bij de presentatie van zijn biografie van Zinzendorf geschreven ter gelegenheid van zijn 250ste sterfjaar. De presentatie vond op 23 oktober 2010 plaats in de zogenaamde Kleine Zaal van de Broedergemeente in Zeist.

De ontembare drijfkracht van Graaf Von Zinzendorf als brandende actualiteit

‘Alle ware vroomheid moet zich gronden op het levend geloof in de gekruisigde Zaligmaker en op de gemeenschap met Hem, welke uit dit geloof voortkomt.’

‘Ik kan mij niet verheugen over datgene, wat niet in Jezus' nabijheid gedacht, geschreven, voor Zijn ogen besloten, uit liefde tot Hem verdragen is. Ik heb slechts één hartstocht en dat is Hij, alleen Hij. Dit is mijn dagelijkse overdenking: och, dat de lijdende Heer, de Getrouwe, Hij Die mijn ziel liefheeft, Die mijn Vriend en Vreugde is, aan mij een welgevallen moge hebben.’

Zinzendorf

'Ik heb maar één passie: het is Jezus, Jezus alleen!'

Het schilderij in een museum in Düsseldorf van Dominico Feti van Christus met de doornenkroon met het onderschrift: 'Hoc feci pro te; quid facis pro me? (Dit deed ik voor U; wat doet gij voor Mij?)', trof de jonge graaf Zinzendorf tot in het diepste van zijn hart. Het was een mijlpaal op een kruispunt van zijn leven om de weg in slaan waarin zijn levenswerk getekend zou worden door de passie: **Zielen winnen voor Christus en het Evangelie.** Zijn rechtenstudie was daar niet op gericht; zijn adellijke familie steunde hem daarbij niet en een kerkelijke opleiding was niet voor hem weggelegd. **Zijn bediening doorbrak in feite de strakke grenzen van vormen en regels binnen de lutherse kerk waartoe hij behoorde. Toch wilde hij bij deze kerk blijven en van hieruit zijn werk doen. De Augsburgse confessie was hem lief, maar in de praktijk kwam hij erachter dat confessies en kerkorden obstakels kunnen zijn om Christus te volgen. Deze spanning heeft hem zijn gehele leven getekend.** Moest hij zich aan zijn kerk onderwerpen en de grenzen van zijn bediening vernauwen? Of moest hij op de rand van de kerkelijke en leerstellige tradities de vrijheid die in Christus is uitstralen? Als gevolg van dit spanningsveld is zijn leven verre van gladjes gebleven. Zijn menselijke drang naar erkenning en waardering gaf wel eens voedsel tot een zekere eigenzinnigheid in zijn handelen. Gelukkig was de corrigerende factor dat de liefde van Christus hem steeds op zijn plaats bracht als een nietig instrument in de handen van de hemelse Pottenbakker. Deze door de Geest gestuwde gesteldheid van het hart gaf zijn bediening inhoud en kracht. Dit grote motief dat hem met al zijn zwakheden en alle kritiek die op hem af kwam hield hem op de been: Christus heeft voor mijn zonden betaald en waarom zullen anderen daar niet in kunnen delen? De passie voor verloren zielen was de ontembare drijfkracht van de graaf. Zijn sterke karakter speelde daar ook een rol. Zo kon hij zeggen: ***'Ik ben een Zinzendorf en een Zinzendorf is niet waard om te leven als hij zijn leven niet besteedt voor een goede zaak. Ik draag ook de naam van christen en daarom sta ik voor een dubbele taak. Een christen behoort zich niet op te laten branden zonder licht te geven.'***

Schakel bij opwekkingsbeweging

Zinzendorf was een belangrijke schakel, een spilfiguur, in het netwerk van verschillende vernieuwingsbewegingen die in Europa en Amerika ontstonden. Het kerkelijke leven was of getekend door een dode orthodoxie of door de invloed van het verlichtingsdenken. Dr W.R. Ward geeft een knappe analyse van de 'protestant frame of mind' die de gevestigde kerken doortrok. Door gebrek aan geloofskracht en praktische godsvrucht kon geen dam worden opgeworpen tegen de geest van de tijd. Het militante rooms- katholicisme probeerde het verloren terrein te herwinnen en politieke verschuivingen verzwakten de positie van de protestanten. **Een verstand vasthouden van confessionele leerstukken gaf geen bescherming van eigen identiteit, maar werkten de verschraling van het geestelijke leven eerder in de hand.**

Het piëtisme, de vroomheidsbeweging die op Duitse bodem door mannen Spener en Francke op Duitse bodem werd in gang gezet kon de verlamme crisis in de kerken niet ten goede keren. Ondanks het charitatieve en educatieve werk dat de piëtistische voormannen op poten zetten, trokken zij zich terug in een zeker isolement waarbij een introspektisch bekeringschema de toetsnorm werd voor de gelovige. Het positieve element in hun denken was dat zij de nadruk legde op de noodzaak van innerlijke vernieuwing, wedergeboorte, door de Heilige Geest. Als zodanig was deze beweging medicijn tegen het gif

van de excessen van het scholastieke denken dat de opbloei van het geestelijke leven in de Lutherse kerk verhinderden.

De gescheurde en verzengde grond uitte zich gelukkig ook in voelbare honger en dorst naar herleving. De Heilige Geest verwekte mannen die getuigden van het levende water uit de Steenrots, Jezus Christus. Hun boodschap was direct en zonder omhalen. Hun bediening bleef beperkt tot hun eigen land of taalgebied. Zinzendorfs werkgebied oversteeg de landsgrenzen. De bakermat van zijn werk was Berthelsdorf en Herrnhut, de moedergemeente, in het afgelegen Oberlausitz in Saksen. Hier ontmoette hij gevluchte Moraviërs die een thuishaven zochten. Hun godsdienstige ligging sprak hem aan. Hun wortels lagen bij de Hussieten in Bohemen die door vervolging moesten uitwijken. Hun gemeenschapsvorm had veel overeenkomst met die van de apostolische tijd. Hierbij domineerde niet een starre en strenge ambtsstructuur die de gelovigen monddood maakt, maar een open gemeentevorm die alle ruimte biedt aan de ontwikkeling en gebruikmaking van individuele gaven. **De herrnhutter gemeenschap bestond niet alleen uit verstrooide moraviërs maar ook uit aanhangers van sekten en aanhangers van de lutherse traditie. Verschillen onderling liepen soms op tot heftige conflicten. Gelukkig werd deze overstemd door een geest van verootmoediging die leidde tot de grote doorbraak op 13 augustus 1727 die symptomen van een een pinksterachtige opwekking vertoonde. De Geest vervulde harten van jong en oud en velen getuigden van de heerlijke tegenwoordigheid van God. Niet alleen klaagzangen maar vooral lofprijzing tekende de herboren gemeente. De diepte van gemeenschap met elkaar kwam voort uit een intense persoonlijke aanraking van de Geest van Christus.**

Theologie van het kruis

Wat kenmerkt de theologie herrnhutter beweging die via reizen van de graaf en zijn helpers ook op andere plaatsen gestalte kreeg, zoals in ons land in IJsselstein, Amsterdam en Zeist? In de eerste plaats een kinderlijke overgave aan de Heiland. Christus in het middelpunt; Solo Christo! Vervolgens de doop of vervulling met de Heilige Geest. Het kruis was het centrale thema, de Theologia Crucis, maar niet zonder de de Theologia Gloriam! Zinzendorf had leergeld betaald door negatieve ervaringen met de piëtistische spiritualiteit die niet gevoed werd vanuit de vrijheid die in Christus is. Dogmatische schema's konden hem niet bekoren, al bleef hij vasthouden aan de Augsburgse confessie. **De leer van de rechtvaardiging van de goddeloze vormde de basis van zijn theologie. Geen leerstuk dat zonder een gezonde en bijbelse christologie op de voorgrond staat en neigt tot een scholastische karikatuur, maar een leer vanuit de levende Christus.** Dit was de kracht van de Unitas Fratrum, de broedergemeenschap.

Moeite had Zinzendorf met de zogenaamde Busskampf (boetestrijd) van de Duitse piëtisten. De zondaar moet eerst een proces van vernedering en verbreking van hart ondergaan wil er plaats komen voor het Evangelie van Christus. **De wet werd zo niet alleen de sleutel tot het Evangelie en ook tot een omheining van het kruis. De herrnhutters stelden hiertegenover de eenvoud van het geloof. Eén blik op het kruis is genoeg!** Dit deed niet af van de noodzaak van zondeovertuiging en zelfkennis, maar deze bevinding vloeit volgens de Graaf voort door het zien op de kruiswonden van Jezus. **Vreugde en blijdschap vanwege de vrije genade door Christus moeten de gelovige met meest kenmerken.** Vandaar dat in het lied zoveel aandacht werd geschonken aan lofprijzing en aanbidding. De gulle voorstelling van

het kruis doet denken aan de bevrijdende theologie van Luther. Beyhauer die zijn leven en theologie heeft beschreven noemt de graaf een van de meest originele discipelen van Luther. Geen wonder dat de graaf zich zo door de reformator geïnspireerd wist. **Niet de vrome mens met zijn werken en staan naar heiligheid, maar Christus als de Plaatsvervanger staat voorop. Er is geen heiliging zonder beoefend geloof in de gekruiste en opgestane Heiland. Geen heiliging als progressie tot perfectie, zoals bij Wesley het geval is, maar heiliging als vernieuwing naar het beeld van Christus. In Christus zijn wij heilig, 'met Hem aan het kruis gehangen, gestorven en weer op Hem opgestaan...'** Christus voor ons en Christus in ons vormen de gezonde bijbelse balans van het christelijke leven. Niet de heiliging vóór de rechtvaardiging, zoals hij bij het Haller piëtisme van Francke c.s. meende te bespeuren, maar rechtvaardiging en heiliging onlosmakelijk aan elkaar verbonden. **Christus voor ons en Christus in ons vormen de gezonde bijbelse balans van het christelijke leven.**

De graaf had grote moeite met de calvinistische leer van de predestinatie. Hij wilde op dit punt geen concessies doen. Ook de visie op de reikwijdte van de verzoening die door veel calvinistische theologen, vooral in Nederland, werd gehuldigd sprak hem niet aan. **Christus heeft voldaan voor de zonden van de gehele wereld en deze proclamatie moet de evangelieboodschap toon geven.** Hierbij volgde hij de lutherse theologie, maar ook die van de theologen op de Dordtse Synode die deze ruime visie ook wilden onderstrepen. Deze hielden vast aan de leer van de dubbele predestinatie die zij niet onbestaanbaar vonden met de uitgestrektheid van de verzoening tot alle mensen!

Ontsporing van eigen spiritualiteit

Het bijbelse evenwicht werd een tijdlang verstoord door emotionele gedachten en gevoelens over de bloedwonden van Christus. De zogenaamde Sichtungzeit (1743-1750) is een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de Broedergemeente. Gelukkig zag de graaf tijdig het gevaar van deze ontsporing in en sloeg hij de wissel naar de juiste kant om. Het is niet eerlijk om met deze excessen Zinzendorf te beoordelen en te veroordelen. De ziftingstijd was nodig om zich opnieuw voor God te verootmoedigen en zich open te stellen voor Zijn effectieve leiding.

Hoe ontstond de ontsporing? De grote nadruk op het bloed en de wonden van de lijdende Borg verwekte visionaire en mystieke gedachten die werden versterkt en gestimuleerd door beelden en meditatie. Er stond een scala van fantasierijke voorstellingen die op den duur samenkomsten gingen beheersen. Deze tendens was vooral in de herrnhutter vestiging in Mariënborn (Herrnhaag) in Duitsland te vinden. Bijbelse grenzen werden overschreden en bijzondere ervaringen als het summum van de christelijke geloofsbeleving aangeduid. Wanneer de graaf ziet waartoe deze uitwassen toe leiden, grijpt hij in en weet hij deze ontwikkeling te stuiten en om te buigen tot een gezonde bijbelse spiritualiteit. De lastercampagne die vooral door de extremiteiten onder de Broeders werd aangewakkerd bleek echter niet te stuiten. Ook in Nederland keert men zich tegen Zinzendorf en zijn beweging waar men spreekt van ketterij en geestdrijverij in de overtreffende trap.

'Filidelfia', eenheid van alle christenen

De Filadelfia gedachte die uitgaat van de Una Sancta, de gemeenschap der heiligen in praktische beoefening, is één van de speerpunten van Zinzendorfs werk. Hij had een vurige

drang tot het beoefenen van de broederliefde, niet alleen in woorden maar meest in de daad. Herrnhut was een voorbeeld van een liefdegemeenschap naar apostolisch model. Naar de traditie van de moravische broeders wilden zij op deze wijze de Bergrede handen en voeten geven. Gods kerk is het licht der wereld en een zoutend zout; het is haar opdracht om dit in de praktijk te doen blijken. Hierbij is van wezenlijk belang dat de onderlinge eenheid wordt onderhouden en bewaard. Een huis dat tegen zichzelf verdeeld is, kan niet bestaan; het lichaam van Christus is één in haar Hoofd. De Unität wilde geen scheurmakende sekte zijn maar door middel van ‘celgroepen’, een brug te slaan naar de christenen in de gevestigde kerken. Onderlinge samenkomsten stonden open voor alle gelovigen en hier werden geen verschillen in leer op de spits gedreven. **Het ging om de opbouw van het geestelijke huis, om de groei in de genade en in de kennis van de Heiland.** De Graaf wil in de voetstappen van Spener en Francke de Augsburgse confessie in praktijk brengen. Het ging hem echter meer over de geest van de belijdenis dan over de letter. Het duurde lang voordat de Broedergemeente een eigen belijdenis opstelde. Het Apostolicum gold jarenlang als de onbetwiste grondwet van gemeenschap waaraan niet getornd mocht worden. Dwalingen werden in een later stadium beter onderkend en bestreden dan in de beginperiode.

Herrnhut was een goede oefenschool om de gemeenschapsdrang in de praktijk te zien. In de beginperiode was de splijtzwam door onderlinge verschillen en het toelaten van sektarische geesten behoorlijk effectief. Dit veranderde toen de graaf en zijn helpers op doeltreffende wijze ingreep en opriepen tot verootmoediging. Het kroonjaar van deze gemeenschap is 1727, toen de inwoners zich met terzijdestelling van de geschillen tot één gemeenschap verenigden na de viering van het Avondmaal. Naar dit voorbeeld ontstonden op andere plaatsen ‘communes’ van gelovigen. **‘Mannen en vrouwen, gehuwden en ongehuwden uit verschillende landen en kerken verklaren met elkaar “een apostolische weg van liefde te willen gaan, zich noch als sekte noch als afgescheidenen te gedragen, maar algemeen, ordelijk, zuiver en oprecht zich te gedragen naar de praktijk die Jezus en de apostelen voor alle tijden hadden ingesteld”’ (J.M. v.d. Linde).** Herrnhut kreeg een indeling in groepen naar leeftijd en geslacht: gehuwden, en ongehuwden. Weduwen en weduwnaren, kinderen. Een indeling in ‘koren’ of groepen die nog gebruikt wordt. De gemeenschappen waren niet alleen leefgemeenschappen maar groeiden op den duur uit tot werkgemeenschappen, zoals Zeist. De Zeister gemeente-orde van 1789 laat aan duidelijkheid niet te wensen over: ‘De opzet van de gemeente is in echte gemeenschap van geloof en liefde met elkaar samen te leven in eenvoud van hart, onder de leiding van Jezus Christus en de Heilige Geest.’ Ambten zijn niet bedoeld om de heersen maar om te dienen: ‘Er zijn vele ambten en diensten in de gemeente: zij zijn er op gericht dat ieder met zijn hele persoon met Christus leeft.’ En: ‘Alle leden en allen die een bijzonder ambt of dienst verzorgen, hebben samen maar één doel: de opbouw van de gemeente als lichaam van Christus. Zij zijn allen elkaars helpers in de blijdschap.’ Liefdemalen dienen om de onderling band van liefde te versterken.

De nagelaten getuigenissen laten zien op welke wijze het geloof werd beleefd en met anderen gedeeld. Behalve strijd en aanvechtingen staan Christus en Zijn werk daarin centraal. **Men werd opgewekt om in de vrijheid te staan en zich niet te laten belasten met allerlei wetmatigheden die van het kruis afhouden. Niet de plichten tot heiliging stonden centraal maar de vereniging met Christus en de daaruit voortvloeiende vruchten van de Geest.** Het moralisme van de eeuw kon hen niet bekoren, evenmin de sombere wettische levensopenbaring die zij bij piëtisten en calvinisten waarnamen. De gemeente van Christus

had vernieuwing en herleving nodig. Vandaar dat Zinzendorf bij zijn reizen niet alleen zijn eigen 'gemeenten' bezocht, maar met vertegenwoordigers van kerk en politiek contacten aanknoopte om te spreken over de manieren om het geestelijke peil in het volksleven te verhogen.

Noodzaak van herleving en vernieuwing

De noodzaak van persoonlijke maar ook nationale herleving was het aambeeld waarop Zinzendorf hamerde. Hij wilde christenen van alle denominaties mobiliseren om zich hierop te bezinnen. Het gebed als voornaamste middel op een opwekking af te smeken moest niet alleen beperkt blijven tot de binnenkamer, maar ook in gemeenschappelijk verband worden beoefend. Uniek is de gebedswake van vierentwintig uur (dus de gehele dag) die in Herrnhut na de bijzondere uitstorting van de Geest in augustus 1727 spontaan werd ingesteld. Meer dan honderd jaar is deze gewoonte onderhouden! **'Het werd van belang geacht dat evenals in de dagen van het Oude Verbond het heilige vuur op het altaar nooit mocht uitgaan.'** Dit betekent dat de voorbede dag en nacht moet doorgaan. Op 22 augustus wordt de gebedswacht ingesteld. We lezen: 'Vandaag hebben wij overwogen hoe nodig het is dat onze kerk, die nog maar in haar kinderschoenen staat en in satan zo'n machtige vijand heeft, zich beschermt tegen iemand die dag noch nacht sluimert en dat zij een voortdurende heilige wacht tegen hem vormt. Wij besloten daarom een vrijwillig offer van voorbede aan te steken dat dag en nacht branden zou, en de zaak vervolgens over te laten aan Gods werking in de harten der Broeders.'

Het netwerk dat de graaf door zijn vele reizen opbouwde is indrukwekkend. Hij bezocht regelmatig Engeland waar een opwekking gaande was onder leiding van de Wesleys en Whitefield. De Wesleys kwamen zelf tot geestelijke doorbraak door gesprekken met herrnhutters. Ondanks veel tegenwerking van de lutherse geestelijkheid, ontstonden spontaan opwekkingen op verschillende plaatsen in het Duitse rijk, in de Baltische landen, Oostenrijk (Salzburg) en Zwitserland. Deze werd grotendeels gevoed door het piëtisme dat al wortel geschoten had. Zo zien we dat een krachtig persoonlijk réveil niet verborgen kan blijven, maar in mindere of meerdere mate uitstraling heeft.

Zendingsdrang

Een directe vrucht die volgde op de opwekking in 1727 in Herrnhut was het evangelisatie- en zendingswerk. Enkele broeders reizen naar dichtbij en veraf gelegen gebieden om daar te preken. De Graaf heeft het zelfs op zijn hart om mogelijkheden te onderzoeken om buiten Europa heidenvolken met het Evangelie te bereiken. Op een vergadering op 10 februari 1728 spreekt hij over landen als Turkije, Marokko en Groenland. Hij gelooft vast dat God deuren wil openen om daar naar toe te gaan. 'Het was een dag waarop de Geest over ons zweefde,' zo merkt hij later op. In hetzelfde jaar vinden vier uitzendingen naar verschillende landen plaats. Johannes en David Nitschmann gaan naar Denemarken; enkele anderen naar Engeland en weer anderen naar de stad Jena in Duitsland. Jena is een universiteitsstad waar een opwekking gaande is.

De graaf werd pionier van een wereldwijde zendingsorganisatie. Suriname, Ceylon, de indianen in Noord-Amerika en zo zullen nog vele landen worden door de Uniteit als zendingsgebied aangewezen. 'Maak de hele wereld tot Mijn discipelen,' is voor de graaf een opdracht die niet blijft hangen in een soort moeilijk te verwezenlijken idealisme, maar heeft

voor hem de hoogste prioriteit gekregen. De theologie van Zinzendorf had een sterk missiologische inslag gekregen.

Receptie in Nederland

Een zwarte bladzijde in de levensgeschiedenis van Zinzendorf is de receptie van hem en van zijn volgelingen in de Lage Landen aan de Noordzee. De passie waarmee de graaf in Amsterdam kwam kon niet bogen op veel navolging. Enkele predikanten sympathiseerden met hem, maar het gros van de kerkenraad keerde zich tegen hem. **In een herderlijke brief werden de herrnhutters gedoodverfd tot ‘vrijgeesten, separatisten, bedorven mystieken, valselijk genaamde piëtisten en geestdrijvers, wanneer ze slechts de liefde van de Heiland veel weten te spreken en een uitwendige nederigheid en schijn van verloochening tonen, vinden zij daar een veilige schuilplaats.’** Hun theologie vinden de Hollandese calvinisten onbijbels en een extreme vorm van geestdrijverij.

Ook verschillende theologen mengden zich in het gezelschap dat scherpe pijlen richtte op de Broedergemeenschap. Eigenlijk konden de Broeders geen goed doen. Vooral de visie van de graaf op de uitverkiezing viel bij hen verkeerd. Het ontbreken van een vastgestelde confessie, de algemene verzoening en het beroep op inwendig licht waren de belangrijkste argumenten die de Nederlandse orthodoxie aanvoerde. Aanhangers van de herrnhutters kwamen onder zware druk te staan, vooral de bekende David Brünings. **De bekende Alexander Comrie spreekt zelfs van ‘een synagogie des satans’ en Theodorus van der Groe gebruikt nog scherpere uitdrukkingen om aan te geven dat zij vijanden zijn van Christus en een gevaarlijke sekte vormen (‘dronken van helse betovering van satan’).**

Men gaat voorbij aan wat voor positieve elementen ook die het werk van Zinzendorf en de zijnen kenmerken. Er geldt slechts één noemer: Dwaalgeesten. **Er is geen plaats voor een genuanceerd oordeel, laat staan voor een dialoog op basis van respect en herkenning.** Typerend is dat de prioriteiten waar de graaf voor staat de Hollandse kerkhemel niet flankeren. Als het gaat over opwekking, evangelisatie en zending is de voedingsbodem hiervoor in de Republiek heel beperkt. De strijd tegen het verlichte denken en de afwijkingen van de confessie houdt de rechtzinnige theologen bezig. De nood van de velen die Christus niet kennen en de noodzaak van herleving zijn zaken die bij veel predikanten niet landen. Dit blijkt ook uit de reactie op de opwekking in Nijkerk in 1749 van predikanten als Van der Groe die deze beweging als satanswerk durft te kwalificeren.

Actualiteit van Zinzendorfs werk

De negatieve ontvangst van Zinzendorfs theologie brengt mij ten slotte tot de evaluatie en de brandende actualiteit van zijn idealen. In ons land waren het de excessen van de Broederschap en afwijkingen van de gereformeerde confessie die tot de vernietigende kritiek leidden. Het was geen toetsing vanuit de grondmotieven van Zinzendorfs denken waarmee men zich in Nederland bezighield. **Ten diepste ging het bij hem over de manier waarop het belijden gestalte krijgt in het persoonlijke en kerkelijke leven. Hij peilde de nood van de christenheid in het gemis van de levende Jezus in Zijn overwinningskracht. De bevrijdende boodschap van het kruis moest de christenheid wakker schudden uit de slaap van rationele denkschema’s, star dogmatisch denken en beknellende bekeringsvormen, waarin hij op vast liep.** De vrijheid van de christen bestaat in de gemeenschap en vereniging met God in Christus die wordt onderhouden door het eenvoudige, kinderlijke geloof. **Strakke kerkelijke kaders en een dwangmatige verdediging van de eigen kerkelijke identiteit**

verhinderen de werking van de Heilige Geest Die de gelovigen vrijmaakt van het eigen denken en vernieuwt naar het beeld van Christus. De Geest moet weer voluit werken zoals in de dagen van de apostelen. De vervulling van de Geest ontledigt de mens van zijn ikerichtheid (ook vrome ik) en concentreert hem op de geestelijke vrijheid in Christus. **De gemeente moet in de eerste plaats niet herkenbaar zijn aan traditionele vormen en belijden, maar aan het beeld van de levende Christus. Niet Mozes maar Christus moet in alles in het middelpunt staan!**

Zinzendorfs bediening balanceert op de rand van de traditionele kerken. Hij wil zich niet afscheiden en een eigen kerk vormen, maar gelovigen uit alle kerken mobiliseren om gezamenlijk te bidden voor en te werken aan een geestelijke vernieuwing.

Een nobel streven dat niet altijd in een geest van ootmoed en bijbelvastheid geschiedde. Het is jammer dat het Sola Scriptura bij hem onder spanning staat van eigen ervaringen. Een minpunt dat we niet moeten bagatelliseren! Laten we niet in deze valkuil terechtkomen! **Zijn theologie heeft weinig structuur en mist bijbelse belijndheid. Dit heeft wellicht te maken met zijn grote moeite met het zogenaamde confessionalisme om alles in dogmatische kaders onder te brengen. Dogmatisme leidt tot verstarring maar het ontbreken van dogmatische kaders leidt tot allerlei vormen van spiritualiteit die bijbelse harmonie en begrensdheid mist.**

Door het ontbreken van een gezonde leerstellige ondergrond doorzag hij soms de geest van dwaling en ketterij niet. Vooral mystieke geesten die met hun visie een aanval doen op de bijbelse openbaring werden door hem niet onderkent (Schwenkfeld).

Zijn propaganda voor de oecumene van het hart klinkt mooi, maar er zit wel een addertje onder het hart. Wat in het hart omgaat is niet altijd geestelijk of bijbels. En wie op zijn hart vertrouwt, is een zot. Een ander minpunt is zijn omgaan met rooms-katholieke geestelijken. Hij is veel te positief over de goddeloze praktijk van de pauselijke kerk. Hij kon toch weten van de gruwelen die de roomse clerus heeft bedreven in Frankrijk en het Waldenzengebied?

Schema van Richard Lovelace

Nu de speerpunten van zijn denken. Het bekende schema van Richard Lovelace in zijn 'Dynamics of Spiritual Life' geven deze duidelijk aan (zie *Dynamics of Spiritual Life. An Evangelical Theology of Renewal*, blz. 75 (Inter-varsity press, reprint 1992):

I De twee basisvoorwaarden voor geestelijke vernieuwing

Vorbereiding om het Evangelie te kunnen ontvangen.

- A. Besef van de heiligheid van God:
Zijn gerechtigheid en Zijn liefde
- B. Besef van de reikwijdte van de zonde:
In persoonlijk leven en in onze gemeenschap

II Primaire onderdelen van geestelijke vernieuwing.

Dieptepresentatie van het Evangelie

- A. Rechtvaardigmaking: Je bent aanvaard, geaccepteerd in Christus.**
- B. Heiligmaking: Je bent vrij van de macht van de zonde in Christus.**
- C. De inwoning van de Heilige Geest: Je bent niet alleen in Christus.**
- D. Autoriteit in geestelijke strijd: Je hebt gezag in Christus.**

III. Secundaire onderdelen

Secundaire onderdelen van geestelijke vernieuwing:

Uitwerking van persoonlijke vernieuwing in het leven van de kerk

- A. Zending: In de verkondiging en in betoon van sociale bewogenheid.**
- B. Gebed**
- C. Gemeenschap: Eén zijn met zijn Lichaam.**
- D. Disenculturatie:
Bevrijd zijn van beknellingen door de eigen cultuur.**
- E. Theologische integratie:
Vernieuwd worden door vernieuwing van je denken.**

Rechtvaardiging en heiliging vormen in dit schema een eenheid die niet verstoord mag worden. Naast de positie in Christus: Je bent aanvaard en vrij van de macht van de zonde, zijn de inwoning van de Heilige Geest en het gezag in de geestelijke strijd onmisbare elementen om in de strijd tegen de zonde en de wereld staande te blijven en te groeien in geestelijke volwassenheid. Deze primaire onderdelen van geestelijke vernieuwing laat Lovelace vooraf gaan door een tweetal basisvoorwaarden die hij omschrijft als een 'voorbereiding om het Evangelie te kunnen ontvangen': Besef van Gods heiligheid en van de reikwijdte van de zonde. Ik denk dat deze basisvoorwaarden bij de geestelijke vernieuwing steeds terugkeren en geen gepasseerd station zijn. Hoe meer we doordrongen zijn van de hoogheid van God en van onze eigen zondigheid, hoe meer we verlangen naar herleving. Het is de nood van ons kerkelijke leven dat deze elementen zo worden gemist of verworden tot een legalistische druk op het eigen geweten. De apostel waarschuwt dat we niet moeten vervallen tot de geest van dienstbaarheid of slavernij, maar moeten komen tot de geest van de aanneming tot kinderen.

Dan de secundaire elementen van geestelijke vernieuwing die altijd volgen op een krachtige herleving: Zending, gebed, gemeenschap (filadelfia), disenculturatie en theologische integratie. Al deze onderdelen zijn herkenbaar in Zinzendorfs denken. Bij de Hollandse toetsing merk ik daar weinig van. Opwekking is eigenlijk nooit een speerpunt geweest in de Nederlandse kerken, nu ook niet.

Obstakels nu

Wat zijn nu de obstakels die vernieuwing verhinderen, tegenstaan? Dat kunnen er vele zijn, afhankelijk van landelijke en/of plaatselijke situaties. Ik wil enkele obstakels noemen die ik vooral in orthodoxe kring tegen kom:

-Materialisme. Dit obstakel behoeft weinig verdere uitleg.

-Wereldgelijkvormigheid. Deze voortschrijdende geest komen we in allerlei vormen tegen. Het zijn alle compromissen met de geest van de wereld die niet uit God is.

-Verstard denken. Een legalistische gesteldheid die tot clichés verwrongen rechtzinnige deelwaarheden verdedigt, zonder zich te realiseren of deze een leven met de Heere bevorderen. Het zijn sluitbomen die de weg tot het heil in Christus afgrenzen en de rijkdom en vrijheid van het Evangelie omfloersen. Het is de geest van de moderne farizeeër!

-Vormelijke godsdienst. Synoniem aan het verstarde denken is een vormelijke godsdienst, bestaande in regels en geboden, die niet voortkomen uit een bijbelse bron, namelijk een leven met Christus.

Bij de bevordering van deze vormengodsdienst die rechtzinnig lijkt te zijn, speelt het logisch denkvermogen een belangrijke rol. Op grond van de stelling dat dit vermogen niet aangetast is door de val, wordt een vormelijk, uiterlijk leven gepaard gaande met een bewust onbekeertheid legitiem geacht. Het is op z'n best genomen de godsdienst van de rijke jongeling in een zogenaamd ouderwets jasje.

Deze hinderpalen voor de doorwerking van de Geest kunnen alle onder de noemer worden gebracht van het ontbreken van het Solo Christo, Jezus alleen. Wanneer Christus niet het middelpunt vormt van ons denken vervallen we automatisch in zaken van ondergeschikt belang die een eigen leven gaan leiden. Het is een doodse godsdienst, een geraamte zonder hart.

Wanneer op de een of andere wijze voedsel gegeven wordt aan deze ontsprongen, wordt het Evangelie bedekt. De directe boodschap van gelovige overgave aan Christus zoals Hij in het Evangelie wordt aangeboden, wordt door 'ja-maar's' krachteloos gemaakt. Vul dit verder zelf maar in.

Wat zijn onze hoogste prioriteiten?

-Gebed om opwekking en vernieuwing. Gelovigen die de nood van de geesteloosheid gevoelen, behoren niet alleen persoonlijk te bidden om een herleving, maar dit ook met anderen doen. Gezamenlijk gebed gaat vooraf aan een opwekking.

-Noodzaak van appelerende boodschap. Velen onder ons geven zich uit voor onbekeerd. De prediking moet erop gericht zijn om deze zielen aan de voeten van Christus te brengen

-Aandacht voor geestelijke groei. De gelovigen hebben opwas nodig in de kennis van Christus. Hoevelen vervallen in wetticisme en allerlei vormen van doodsheid door gebrek aan inzicht in de heiliging. Zij hebben bijbelse handvaten nodig om hun geestelijke leven inhoud en kracht te geven. Het is duidelijk dat het werk van de Geest hierbij alle aandacht moet hebben.

-Beproeven van geesten. Allerlei wind van leer komt op ons af. Inzicht in de leer van de apostelen en profeten is broodnodig om door de verlichting van Gods Geest de geesten te kunnen onderscheiden. De gereformeerde belijdenis vormt hiervoor een gezonde basis en toetsnorm. De Drie Formulieren kunnen als uitdrukking van de bijbelse leer als basis dienen, wat niet wil zeggen dat zij alle bouwstenen aanlevert. Gods Geest laat zich niet beperken door menselijke schema's. wij moeten de plaats en functie van de gereformeerde belijdenis in deze tijd niet onder- maar ook niet overschatten. Groen van Prinsterer noemt hen die halstarrig de letter daarvan vasthouden 'formulierknechten'. Overigens, laten we onze kostbare tijd niet verspillen door over ondergeschikte zaken te redetwisten. De Graaf sprak eenmaal deze bekende woorden: "De grootste gruwel acht ik dat wij elkaar veroordelen; wij leven slechts om het Lam te verhogen."

Het onderzoek van de Schrift is broodnodig om weerstand te kunnen bieden tegen de geest van de tijd en leringen die van het Woord afwijken. In dit verband vraag ik met klem om ervoor bewaard te worden om een kritische houding naar kerken en stromingen in te nemen zonder ootmoedig eerst de vinger te wijzen op ons persoonlijk leven. **We moeten niet denken het beter te doen! Alleen Gods Geest kan in alle waarheid leiden en Hij maakt van ons ootmoedige mensen die willen luisteren naar wat de Geest tot de gemeente zegt.**

Laten we geen propaganda maken voor afscheiding, maar laten we blijven zoeken naar mogelijkheden om binnen onze plaatselijke gemeente of op andere wijze aandacht te geven aan onze prioriteiten.

-Tenslotte is aandacht voor Israël een punt van prioriteit. De rijke beloften die God aan dit volk verbindt geven ons hoop op de toekomst!

Slot

Luther die voor Zinzendorf een voorbeeld was vanwege zijn rijke theologie van het kruis wordt tegenwoordig wel eens gekarakteriseerd door zijn uitspraak bij zijn sterven dat wij tot het laatste toe 'arme bedelaars' blijven. De uitspraak die wij wel moeten plaatsen in het licht van zijn openhartige kijk op het kruis van Golgotha. Anders zijn we geneigd om te denken dat Luther niet verder is gekomen dan het 'arme zondaar zijn' zonder te roemen in de overwinnende genade van God. Ik wil deze lezing met enkele andere kernachtige uitspraken besluiten die Luther op zijn best uitbeelden. Ik vond ze in het boek 'Kruispunten' van Dr. G. Oorthuys.

N.a.v. Romeinen 6:11 merkt Luther op:

'Het geloof leert roemen in het met Christus gestorven zijn, al schijnt ook de dagelijkse ervaring het tegengestelde te zijn.'

'Christus heeft door Zijn dood ook onze zonde met Zich in het graf genomen en geheel begraven en ook in het graf gelaten, opdat de zonde nu hun, die in Hem zijn, geheel en al verdelgd en begraven zij en blijven zal; wij echter nu Ben ander leven leven door Zijn opstanding, waardoor wij in het geloof hebben: overwinning der zonde en des doods, gerechtigheid en leven.'

'De genade is tegen de zonde en vreet ze op.'

Bij de uitleg van Romeinen 8, zegt Luther:

'Het doden van zonde door de Geest gaat op deze wijze toe dat de mens zijn zwakheid en zonde erkenne, en als hij zulke zondige lusten voelt opwellen, zich schrap zette en zich door Gods Woord herinnere, en door het geloof in de vergeving der zonden daartegen sterke en alzo ze wedersta zodat hij ze niet inwilligt en niet tot de daad late komen.'

Het is bij Luther altijd weer een vluchten tot de genade en geloven in de vergeving en in de dood van de oude mens als het er om gaat om Gode te leven als een nieuw mens.

Het is de Theologia crucis die door het overwinnende geloof leidt tot de Theologia Gloruae. Maar dat kan alleen als we erkennen dat Christus Triomfator is, zowel in ons leven en bij

ons sterven. Deze boodschap die Luther en Zinzendorf brachten hebben we ook nu broodnodig!

EEN BRANDEND HART VOOR JEZUS

De Duitse Graaf Zinzendorf (1700-1760) was niet alleen vol van de liefde van Christus maar had een vurig verlangen om Zijn Naam, zowel onder christenen als onder niet-christenen groot te maken. Zijn motto was: 'Een christen behoort zich niet op te laten branden zonder licht te geven.' Vanuit zijn 'hoofdkwartier' in Herrnhut was hij een baanbreker voor de eenheid onder de gelovigen in een tijd van geestelijk verval en starre orthodoxie. Hij doorreisde Europa om op te roepen tot geestelijke vernieuwing en herleving. Ook werd hij pionier van een wereldwijde zendingsorganisatie die tot op deze dag tot grote zegen is. Zijn leven laat zien dat bij alle teleurstellingen en tegenwerking de kracht van het geloof in de grote Triomfator uiteindelijk overwint en onmogelijke dingen mogelijk maakt!

Verkoopprijs: € 9,95, 220 blz.